

Становище относно дисертацията на Марко Кроза „Културната идентичност от гледна точка на теорията на комплексността“

Ключовата авторитетна фигура в дисертацията на Марко Кроза е Едгар Морен, с чието творчество – трябва да призная – не бях добре запознат до този момент. Това обаче лесно може да бъде компенсирано чрез първата глава от текста на Кроза, която служи като въведение към концепцията на Морен за *pensée complexe* (т.е. комплексното мислене) и неговите методологически претенции, които – доколкото успях да разбера – имат за цел да се противопоставят на структурализма. Още в самото начало трябва да направя уговорката, че не смятам, че съм компетентен в изследователското поле на Кроза, поради което моите бележки и коментари могат да бъдат разглеждани като принадлежащи към гледната точка на „друга парадигма“.

Едно важно наблюдение относно работата на Морен е, че той самият няма философско образование, никога не е защитавал докторска степен и е по-влиятелен като социолог и антрополог, отколкото като философ. Това не е непременно недостатък, но налага определени ограничения върху изследването на Кроза. Друг аспект, който трябва да бъде отбелязан, е, че най-влиятелните идеи на Морен са тези, които се противопоставят на структурализма. Въпреки това тази тема се споменава бегло в текста на Кроза до момента, в който той въвежда постструктуралистките тенденции във феминистката философия в подраздел II.2.01.

Най-положително впечатление прави фактът, че работата на Марко Кроза е структурирана около неговото основно твърдение, което е формулирано още в началото на дисертацията: „Концепцията за комплексност може да предостави както рамката, така и средствата за един пост-постмодерен дискурс“ (с. 4). И макар че не мога да се съглася с общия континентален патос на текста, който предполага, че живеем в епоха на краен релативизъм (което намирам за неоснователно), анализът на Кроза представлява интересен опит да се използва комплексността от трудовете на Морен като решение на предполагаемия проблем за пост-постмодерния дискурс.

Основните проблеми на текста са:

Неиздържаност спрямо Философията на науката

Първата част на дисертацията (глави 1-4) е посветена на установяването на методологически основи за анализа на културната идентичност. Тази част съдържа

множество твърдения, свързани с философията на науката, повечето от които се отнасят до добре утвърдени методологически принципи като редуccionизъм и икономичност. Кроза критикува тези принципи, но не ги дефинира прецизно, особено в случая на редуccionизма, което поставя под въпрос дали кандидатът действително разбира позицията, която критикува.

Идиосинкратичност

Това вероятно е търсен ефект, който трябва да подчертае „комплексността“, но за мен той по-скоро води до объркване и е поради това е непрактичен. Разбирам, че „парадигмалните“ ми различия биха могли да пречат на това да видя положителните страни на подобен подход, но въпреки това усещането за хаотичност остава. Текстът смесва, често чрез бързи споменавания, теми като метафизика на пола, импулс на частиците, изкуствен интелект и ентомология, без да е ясно как това допринася за целите на изследването. В такива случаи изразът „по-малкото е повече“ може би трябва да се вземе насериозно.

Терминологични проблеми

Езикът на дисертацията и терминологичният апарат са неясни и/или недостатъчно прецизни. Например терминът „дизюнкция“ е технически термин във философията, но в текста на Кроза се говори за три вида дизюнкция (с. 12). Дизюнкцията е посочена като един от трите методологически принципа, които отхвърлят комплексността на Морен (с. 46). В един момент изглежда, че „дизюнкция“ означава „несъизмеримост“ (с. 22), но в друг контекст изглежда свързана с редуccionизма (стр. 55-56). Ако първото е вярно, не е ясно как редуccionисткият подход може да се съвмести с дизюнктивен. Ако второто е вярно, тогава „несъизмеримостта“ би била отхвърлена от дизюнктивния подход, което прави използването на термина „дизюнктивен“ неприемливо.

Опростяване на научни концепции

Въпреки важността, която дисертантът приписва на принципа на неопределеността на Хайзенберг за целите на дисертацията, принципът не е реконструиран ясно в дисертацията. На с. 15 се твърди, че принципът се отнася до „границата на разбираемост“, но това е нетрадиционно тълкуване, което изисква аргументация и не може просто да бъде подхвърлено и прието мимоходом.

Принципът на допълнителността на Бор също не е ясно представен. На с. 54 от цитат на Бор става ясно, че принципът касае границите на концептуализация на феномените в атомната физика. След това, принципът се „пренася“ в политическата наука (с. 55), без да бъде реконструиран и изяснен. Също така, подобен „трансфер“ може да е продукт единствено на пределно широка аналогия.

За съжаление, комбинацията на проблемите, описани дотук, на места създава у читателя впечатления, подобни на тези, които А. Сокал цели да създаде чрез статията си „Прекосяване на границите: Към трансформативна херменевтика на квантовата гравитация“.

Въпреки критичните ми забележки, дисертацията на Марко Кроза повдига интересни въпроси и проблеми. Очевидно е, че кандидатът не просто реконструира теории, но се стреми към собствени изследователски приноси. Също така, редно е да се отбележи, че текстът е написан грамотно и в достатъчна степен отговаря на критериите за академичен стил.

В автореферата, Кроза изброява четири приноса, но започва описанието им от номер II (не е ясно в какво се състои номер I). Трябва да се отбележи, че теорията за комплексността на Морен нито е много „скорошна“ (тя е предложена за първи път през 1982 г.), нито е коректно да бъде наричана „парадигма“, но иначе принос II е напълно легитимен. Освен това трябва да се посочи, че принос III е на този етап малко недоразвит (взаимовръзката между Морен и SFI е разгледана основно в началото на дисертацията). Нямам коментари относно приноси IV и V, тъй като те излизат извън моята компетентност.

Накратко, има много какво да се направи за подобряване на структурата и яснотата на дисертацията, но въпреки това тя представлява интересен проект. Гласувам „за“ присъждането на Марко Кроза на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия.

09.02.2025

доц. Димитър Елчинов